

Мирослав ПОПОВИЧ

СЛОВО ПРО СЕРГІЯ КРИМСЬКОГО

Ми проводимо наукову конференцію, присвячену ювілею видатного українського філософа Сергія Борисовича Кримського, і, як кожна подібна конференція, дане наукове зібрання обговорюватиме насамперед не біографічну, а теоретичну проблематику, пов'язану з творчістю ювіляра. Однак, мені хотілося б розпочати саме з біографічних і особистісних мотивів, – і не тільки тому, що я цю конференцію відкриваю вступним словом, а ще й тому, що знаю Сергія Кримського з першого курсу філософського факультету Київського університету, себто ось уже скоро шістдесят років.

В книжечці про Сергія Борисовича, виданій Інститутом філософії до ювілею, вміщено прекрасний нарис його творчої біографії, написаний П.Ф.Йолоном. Хочу зробити до нього деякі радше неформальні коментарі. Молодші покоління вже не зможуть уявити собі, що таке київська школа перших повоєнних років. Без перебільшення скажу, що Сергій Кримський відвідував уроки тоді, коли йому було зручно, вчив те, що йому хотілося, і повністю ігнорував нелюбі йому предмети. Принаймі Сергій не належав до старанних відмінників, і навчання його було повністю творчим. Зате він відзначався незвичайною ерудицією саме в потрібних філософу питаннях. По-перше, він був активним учасником гуртка любителів астрономії при обсерваторії університету і поступав з рекомендаційним листом самого професора Всехсвятського. По-друге, він читав Гегеля ще до вступу в університет, що робило його в наших очах мало не чорнокнижником. По-третє, він був освічений в музиці, себто мав добрий смак, любив і знав класичну фортепіанну і симфонічну музичну літературу. Тоді у вихідні дні можна було щовечора в Першотравневому саду відвідувати симфонічні концерти, диригентами виступали кращі майстри, зокрема улюблений усіма Натан Рахлін. Традиція освітніх концертів, як я дізнався пізніше, майже з тими ж програмами продовжувалася з часів Російського музичного товариства, з 70-х років XIX століття.

Коротше кажучи, ще Кримський-студент був яскравим носієм класичної гуманітарної культури, до якої належать і мистецтво, і філософськи осмислена картина світу. До всіх спроб зруйнувати чи хоча б принизити цю прекрасну культуру він ставився і ставиться з благородною агресивністю. Нічого й казати, що таке ставлення викликало недоброзичливе нерозуміння і подекуди ворожість у малоосвічених партійних достойників, що було джерелом численних конфліктів, про які не хочеться зараз і згадувати.

Варто зазначити, що пізніші, дозрілі праці Сергія Борисовича несуть на собі відбиток тих ранніх зацікавленостей. В університетський період він пішов по шляху, який тоді всі ми вважали магістральною лінією реалізації програми філософського розвитку, наміченої ще Марксом і підтриманої Леніним у конспектах “Філософські зошити”: теорія категорій мислення має бути результатом філософського опрацювання історії мислення. Узагальненню даних про історію мислення служила книжка С.Кримського “Генезис форм і законів мислення”, написана ним тоді, коли він був лаборантом Інституту філософії, а точніше – лаборантом тодішнього директора Інституту Д.Х. Острянина. З огляду на дивовижне тоді сполучення високої філософії з емпіричним дослідженням праця мала також і запеклих противників, але слід віддати належне доброзичливості філософської громадськості – Сергій Борисович успішно захистив її як кандидатську дисертацію. Однак, продовження дослідницької програми Кримського пішло зовсім в іншому напрямку. Саме поняття форми, або, краще, структури мислення вимагало узагальнення і уточнення. Одним із перших нових підходів, реалізованих Сергієм Борисовичем, був аналіз інтерпретації як структури. Згадати про це варто не тільки для відновлення історичної істини, а й для того, щоб підкреслити зв’язок гносеологічних, культурознавчих та історико-філософських студій. Адже проблема інтерпретації виникає по-своєму і в математичній фізиці, і в музичному виконавстві, і все це пов’язане з пошуками семантики для формальних виразів у найбільш абстрактній постановці питання.

Як охарактеризувати царину філософії, що їй присвячено творчі зусилля Сергія Кримського? Можна сказати, що це – філософія науки. Але з таким же правом можна твердити, що це – філософія культури. Я не прагнув би до якихось остаточних дефініцій і обмежився б уточненням: у Кримського – не просто філософія науки, а філософія науки як культури. Сергій Борисович пропонує нам цілісну

концепцію людини як носія та осередку культури, куди органічно входить і антропологічна позиція.

Минаючи надзвичайно важливі та цікаві деталі творчих пошуків Сергія Борисовича і характеристики його здобутків, зазначу загальний характер його монографій “Философия как путь человечности и надежды» (К., 2000) та «Запити філософських смислів» (К., 2003), відмічених минулого року Національною премією України імені Тараса Шевченка. Обидві монографії С.Б. Кримського, як і ряд його публікацій, що вийшли у співавторстві або окремими статтями, по суті присвячені розв’язанню дилеми “стадіальний розвиток – різноманітність цивілізаційних форм” у теорії культури, і на цій основі – визначення цивілізаційних особливостей України. Ця проблема грандіозна і водночас цілком конкретна, і увага до неї в цілому світі пояснюється не тільки загальними зацікавленостями гуманітаріїв, а й практичними потребами української культури сьогодення, особливо тими, що пов’язані з процесами глобалізації.

Розвиток людства – це розвиток культури в найширшому розумінні слова. С.Б. Кримський зазначає, що, з одного боку, культура є поняттям нормативним, оскільки далеко не всяке досягнення рук і розуму людських належить до культури (Освенцім не є культурним досягненням). З іншого боку, як наполягає автор, культура має історичну природу, і це виключає будь-яку передзаданість культурного прогресу і означає, що самі норми є продуктом історичного розвитку. Як вийти з цієї дилеми? Пропонована С.Б. Кримським філософія особистості (своєрідний “персоналізм”) і має слугувати обґрунтуванню такого підходу до культури і цивілізації, при якому за критерій і норму береться особа в її історичному розвитку. Звідси – пошуки інваріантів культурних цінностей і їх метачасового стану. Сторінки тексту, присвячені проблематиці філософії особи і культурним архетипам, становлять самостійний інтерес і читаються з великим задоволенням.

Так можна було б охарактеризувати загальний задум автора. За рівнем виконання робота належить, на мою думку, до кращих зразків соціально-гуманітарної літератури сучасної України – і не тільки України.

Думаю, що розв’язання поставлених С.Б. Кримським проблем стимулюватиме роботу цілих поколінь. Оскільки, підозрюю, ці проблеми не мають такого розв’язання, яке в метаматематиці називається алгоритмічним. Кажучи більш вільно, точне розв’язання

подібних проблем можливе для кожного окремого класу випадків, але не в цілому. Тому на рівні філософії подібні проблеми виступали завжди як антиномії. Але в цьому і полягає їх вічна привабливість і ефективність.